

Η συγγραφική προσφορά του Οσίου Νεοφύτου

/ Γέροντας Ιωσήφ Βατοπαιδινός († 2009)

«Και συ ποτέ επιστρέψας στήριξον τους αδελφούς σου». Οι κατά τον θεόπνευστον Παύλον, «Πνεύματι ζώντες» και άρα «τω ιδίω πνεύματι στοιχούντες» ένα έχουν κύριον και μόνιμόν των σκοπόν, να αγαπούν εξ ολοκλήρου τον Θεόν και συνάμα τον πλησίον των. Αυτήν ακριβώς την θαυμαστήν εικόνα συναντούμε στον οσιώτατό μας πατέρα Νεόφυτον, τον ονόματι και πράγματι έγκλειστον και απρόιτον και μεμονωμένον. Ησύχιος και ενδοστρεφής, ειρηνικός και γαλήνιος, με την καρδίαν πυρί καιομένην, ως του Λουκά και του Κλεόπα, τους αυτόπτας της του Κυρίου μας εγέρσεως, δεν μπορούσε, παρά το του χαρακτήρος του φιλήσυχον, να παραδώση στην λήθη το μέγα μυστήριο. Όπως ακριβώς και εκείνοι «αναστάντες αυτή τη ώρα υπέστρεψαν εις Ιερουσαλήμ» και έμπροσθεν των συνηθροισμένων μαθητών ανήγγειλαν μετά παρρησίας την του Κυρίου Ανάστασιν εξηγούμενοι «τα

εν τη οδώ και ως εγνώσθη αυτοίς εν τη κλάσει του άρτου». Ωντινων η καρδιά έφλέχθη, λαλήσαντος ένδον αυτής του Ιησού, ούτοι αναστάντες αυτή τη ώρα, όπου και όπως και όσον απέχουσι του κόσμου ασκούμενοι, εξηγούν λεπτομερώς τα της Θεοενώσεως μυστήρια και πάσαν την Θείαν οικονομίαν της του Θεού Λόγου σαρκώσεως. Εάν «εν ταις δυσί ταύταις εντολαίς», κατά το ιερόν λόγιον, «όλος ο νόμος και οι προφήται κρέμανται», της προς τον Θεόν και τον πλησίον αγάπης, καταλήγει πλέον φυσική συνέπεια η επιστροφή των θεουμένων εις την οικουμένην και, κατά το Παύλειο ρήμα, «τοις πάσι γίνονται τα πάντα», ίνα τους βουλομένους σώσωσι. Οι μηκέτι εαυτοίς ζώντες, αλλά τω εαυτών ηγαπημένω, έμαθον εξ Αυτού «τας ψυχάς υπέρ των αδελφών αυτών τιθέναι» και μη χωριζόμενοι εν πολλοίς της ηγαπημένης των ερήμου προέφθανον την σύμπασαν, διά της γραφής των, εις τους παραμένοντας μακράν, τους δε πλησιάζοντας αυτούς εστήριζαν διά της ζώσης φωνής και των όσων προς τούτο συντελούν.

Φύσις ασκητικωτάτη και φιλόπνοος, καρδιά πυρπολουμένη υπό του θείου έρωτος, διάνοια πεφωτισμένη υπό του θείου Πνεύματος, ψυχή καθ' όλα θεουμένη και μετουσιουμένη κατά πάντα προς το αρχέτυπον, την ιδίαν του Δεσπότου εμμίτο ενέργειαν. Ίσταται εν μέσω της Εκκλησίας και του λαού του Θεού ως ο διακονών και θέλει ει δυνατόν τους «πάντας σωθῆναι και εις επίγνωσιν αληθείας ελθεῖν». Εκφράζων τον χείμαρρον της ένδοθεν κινούσης προς τούτο χάριτος, μας αποκαλύπτει πως, «ει δυνάμεως είχον αναπτήναι και προς αέρα, και σαλπύσαι τρανώς και πάσαν γλώσσαν κινήσαι προς ευφημίαν Θεού, είχον αν και τούτο επιτελέσαι γαννύμενος», μη απαιτών παρά τίνος αμοιβήν ή ευγνωμοσύνην υπέρ των όσων έργω και λόγω προσέφερε.

Ω μακαρία αγάπη, η πάντα στέγουσα και μηδέποτε λογιζομένη το κακόν, ω

μακαρία αγάπη, η πάσι τα πάντα γινομένη, ίνα ει δυνατόν τους πάντας κερδίσης. Τίνος παραβλέπεις την σωτηρίαν, την ασφάλειαν, το συμφέρον, την ωφέλειαν, όχι μόνον πνευματικήν, αλλά και υλικήν κατά το άκρον δυνατόν; Εγκλωβισμένος ο θεόσοφος και θεόνους οσιώτατος πατήρ ημών εις το κοιμητήριόν του, ένθα έθαψε ολοκληρωτικά όλον τον παλαιόν άνθρωπον «τον φθειρόμενον κατά τας επιθυμίας της απάτης», ήγειρεν εαυτόν διά Ιησού Χριστού «γνωρίσας Αυτόν και την δύναμιν της Αναστάσεως Αυτού», αφού πρώτον «εκοινώνησε των παθημάτων Αυτού, συμμορφωθείς τω θανάτω Αυτού».

Εγερθείς λοιπόν, χάριτι Χριστού, «καταντήσας εις την εξανάστασιν των νεκρών», δεν ανεχόταν τον θάνατον και την φθοράν εις τον λαόν του Θεού, και μάλιστα εις καιρούς τόσο χαλεπούς, όπου η ιδιαιτέρα πατρίς του τόσο σκληρώς εδοκιμάζετο. Έγραφεν, επιτιμούσε, ήλεγχεν, παρεκάλει είτε ένα έκαστον είτε πάντας ομού. Προελάμβανε τους έπ' εξουσίας πατρικώτατα και απέτρεπε των κακών πράξεων. Ενουθέτει τους ιθύνοντας εν τη Εκκλησία και οσάκις αν ευρίσκετο χηρεύουσα η της επαρχίας επισκοπή, με αρμόδιες και πλήρεις συνέσεως πατρικής εγκυκλίους, καυτηρίαζε τις ατασθαλίες και την επικρατούσαν αταξίαν.

Γενόμενος «τοις πάσι τα πάντα» ο ακούραστος τούτος εργάτης του νοητού αμπελώνος περιεχώρει εις το πλάτος της θεουργού του καρδιάς τον λαόν του Θεού και αιτούμενος υπό πάντων εις ουδένα ηρνείτο την προσφοράν της διακονίας, αλλ' έγραφεν ενός εκάστου το κατάλληλον διά την σωτηρίαν. Απαντούσεν ερωτώμενος σε απορίες, έγραφε συμβουλές, ερμήνευε τα θεία λόγια των Ιερών Γραφών, συνέτασσε κανόνες και διατάξεις πατερικές εις ηγουμένους και μοναχούς, ερμήνευε εις ιερωμένους της Εκκλησίας τα νόμιμα. Συνέτασσε λόγους εορταστικούς και εγκωμιαστικούς εις διαφόρους αγίους μεστούς χάριτος και υψηλών νοημάτων, όπου διαφαίνεται το βάθος της θεολογικής του ψυχής, όπως η θεία χάρις θεοπνεύστως τον κατηύθυνε.

Έγραψε παραμυθητικούς λόγους εις τους τεθλιμμένους και τους πάσχοντας, επισήμαινε δε και ιστορικά και λαογραφικά γεγονότα, όσα του διηγούνται, ότι συνέβαιναν εις την αγαπημένην του πατρίδα, είτε εις άλλας γειτονικάς χώρας.

Το κέντρον του βάρους των συγγραφών του ο οσιώτατος πατήρ το αφιέρωσε εις διδακτικούς λόγους, το πλείστον σε μοναχούς, περί πράξεως και θεωρίας περί παθών και δαιμόνων και γενικά του πληρώματος της μετανοίας και της κατά Θεόν ζωής. Το δεύτερον, ισότιμον σκέλος των λόγων του, το αφιερώνει εις ερμηνείας χωρίων της Γραφής, όπου αποκαλύπτει το πλήρωμα της θεολογικής του καταρτίσεως και θεοπνευστίας. Ο θαυμασμός του δε εις την μελέτην της Αγίας Γραφής ήτο υπερβολικός, γι' αυτό και έλεγε: «Κοινόν διδασκαλείον και πώμα πηγαίον, γλυκύτατον ομού και σαφέστατον η θεία προφητεία και το Ιερόν

Ευαγγέλιον και η βίβλος των Αποστόλων, και ο διψών την εαυτού σωτηρίαν ποτιζέσθω εντεύθεν». Και πάλιν αλλού: «Ουδέν άλλο φωτίζει τον νούν και διακόπτει την αμαρτίαν και αυξάνει την αρετήν και αγαπάν τον Χριστόν και τηρείν τας Αυτού εντολάς δύναται ποιείν τον ανθρωπον, ως η των θείων Γραφών ανάγνωσις». Ο διακαής του πόθος να εντρυφά στα νοήματα των θείων Γραφών τον ανάγκαζε να γράφη και να ερμηνεύη τόσον στους δικούς του μαθητάς, όσο και στο χριστεπώνυμο πλήρωμα των πιστών. Πράος όπως ήτο και ησύχιος και αληθινά ταπεινός τη καρδιά, προτιμούσε πάντοτε την αφάνειαν και την σιγήν, αι υψώσεις όμως του Θεού, όπου επερίσσειον, κατά το λόγιον, εις τον λαρυγγά του, και οι ποταμοί του ζώντος ύδατος, όπου έρρεον αδιακόπως εν τη καρδιά του, τον ηνάγκαζαν και μη θέλοντα να παραδίδη σε γραφή τα πλείονα της πεφωτισμένης του διάνοιας υψηλά νοήματα, των αγίων Γραφών και των μυστηρίων της χάριτος, όπου ποταμηδόν ανέβλυζαν στην καθαράν του καρδιάν.

Άνευ αξίας λόγου βιβλιοθήκης και μηδέ υπάρχοντος πλησίον του τινός μέσου ή βοηθήματος, ίνα δανεισθή, διερωτάται κανείς, πως συνέγραψεν ο άνευ ουδεμίας παιδείας, ταπεινός τρογλωδύτης, τα τεράστιον αυτού έργον, τόσον σε όγκον όσον και σε ποικιλίαν και ποιότητα, ώστε να θεωρείται ένας εκ των σπουδαιότερων λογίων του αιώνος του, και κατά την κρίσιν σπουδαίων ερευνητών να ονομασθή ο «Χρυσόστομος» της Κύπρου.

Ποίον και πόσον το συγγραφικόν έργον του οσίου πατρός.

Το πρώτο συγγραφικόν έργον του οσίου πατρός, όπως μόνος του μας αναφέρει, ήτο το λεγόμενον «Βιβλίον Πρόχειρον», εις το οποίον εσημείωνε άξια λόγου υπομνήματα περί εαυτού, της Αγίας Εγκλείστρας και της μονής του. Το είχε δε ως είδος ημερολογίου, όπου σημείωνε και παρεμπίπτοντα γεγονότα περί επιδρομών, στερήσεων, επιδημιών και άλλα παρόμοια.

Την χρήσιν του «Προχείρου» του αυτού συνέχισεν επί τεσσαρακονταετίαν και πλέον, περιείχεν δε και αναφοράν σε αξιόλογα φυσικά φαινόμενα, όπου συνέβησαν στις μέρες του, ή άλλοι του διηγούντο, περί σεισμών, εκλείψεων ηλίου και άλλων, καθώς και τινά περί της σωματικής του καταστάσεως.

Εις τα πρώτα έτη της εγκλείστου ζωής του δεν επεδόθη τόσον εις συγγραφικήν εργασίαν, εκτός του «Προχείρου», λόγω της ενασχολήσεώς του με την λάξευση της Εγκλείστρας και την ζήτησιν και απόκτησιν αγίων εικόνων, ιερών σκευών, Τιμίου Ξύλου και άλλων. Επίσης ασχολήθηκε με την διάταξη του τυπικού, όπου με ζήλον παρέδωσε στη μονή του, καθώς και με την συγκέντρωση βιβλίων, προς καταρτισμόν της «Αγίας βιβλιοθήκης» του.

Καθ' όλην την περίοδον της συγγραφικής του εργασίας, συνέγραψεν ο άγιος τα εξής έργα όπως μας τα αναφέρει ο ίδιος:

«Εισί δε συν Θεώ και συγγραφαί του εγκλείστου μικραί μετά μεγάλων βίβλοι δεκαέξ, αφ' ων αι μειζότεραι τρεις πανηγυρικάι και έτερα δυο βιβλία πλείστων επιστολών ψυχοφελών πάνυ, εν οίς και ασκητικά κεφάλαια τετρακόσια και τελώνια 24 και βιβλίον πεντηκοντακέφαλον, εν ω και το Άσμα των Ασμάτων ερμηνεύεται και έτερον της Θεοσημείας και έτερον ερμηνεία της Εξαήμερου εν λόγοις ιστ' και έτερον ερμηνεία των ψαλμών εν λόγοις ιβ' και έτερον ερμηνεία κανόνων των δώδεκα Δεσποτικών Εορτών και έτερον δωδεκάλογον, το πρόχειρον του εγκλείστου, εν ω τεσσαρακονταετίας και πεντηκονταετίας και φυσιολογίας αναφορά• και έτερον δισδεκάλογον, και καινής και παλαιάς νομοθεσίας, ευσύνοπτοι ερμηνείαι Δεσποτικών εντολών και έτερα η των κατηγήσεων βίβλος και άλλο μικρόν κατανυκτικών στιχηρών και άλλο η παρούσα τυπική διάταξις και άλλο πάλιν το καλούμενον τελευταίον ομού δεκαέξ γινόμενα, άτινα φιλαρέτοις και φιλοθέοις, ως νεαρά πάντως, ου παροπτέα• άλλ' ουδ' ανθρωπίνης σοφίας ή

τεχνολογίας, αλλά χάριτος Πνεύματος Αγίου τοπάσαντες τα γεγραμμένα, τον εν Τριάδι δοξάσουσι Θεόν. Αμήν».

***

Εξαίρετον θέσιν μεταξύ των συγγραμμάτων του μεγάλου πατρός έχουν αι τρεις «μειζότεραι πανηγυρικάι», όπως τας ονομάζει, οι οποίες περιέχουν λόγους εις μνήμας αγίων και εις Δεσποτικές και Θεομητορικές εορτάς του έτους. Το λυπηρόν είναι ότι διεσώθη μόνον η πρώτη εις την Εθνικήν Βιβλιοθήκη των Παρισίων, η οποία περιέχει 30 λόγους εις μνήμας αγίων του πρώτου τετραμήνου του εκκλησιαστικού έτους.

Εκ του περιεχομένου των περισωθέντων έργων του οσίου πατρός, διακρίνει κανείς το μεγαλειον της θεοσόφου και θεοφόρου του ψυχής, κινουμένης με τόσην άνεσιν εις όλον το ύψος και πλάτος και βάθος της Θεολογίας. Καθαρώς φαίνονται τα δείγματα της τελειοτάτης εν Χριστώ ψυχής του, με το πλήρωμα των θείων επαγγελιών, όπου το κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν διαζωγραφείται και διαφαίνεται ο Θεανθρωπισμός στην δικήν μας φύσιν, όπως ο Κύριός μας θέλει και εύχεται «Πάτερ... ίνα η αγάπη ην ηγάπησάς με εν αυτοίς η, καγώ εν αυτοίς».

Όταν προς Δεσποτική εορτήν στρέφει τον λόγον του, τόσον βυθίζεται στον θείον έρωτα και με τόσην εκτείνεται αγάπην, όπου με τόσα ονόματα και επίθετα κατονομάζει την θεοπρεπή μεγαλοσύνη του ηγαπημένου του Ιησού, που μαρτυρούν το περίσσευμα της Χριστοποιημένης του καρδιάς. Ένα μικρό απόσπασμα μεταφέρω εκ των πολλών του εκφράσεων για διαπίστωση: «Οίον έχομεν Κύριον και Δεσπότην• υπεράναρχον, υπεράπειρον, υπεράγαθον, υπεράγιον, υπεραδέκαστον, υπεράλκιμον, υπεράληστον, υπερτέλειον, υπεράπειρον, απύθμαντον, απρόσιτον, αόριστον, άστεκτον, αφόρητον, ακήρατον, αστείον, ακέστορα, απαθή, αρρωγόν, άφατον, απερινόητον, απερικτύπητον, πανσθενέστατον, πολυμήχανον, κτίστην μυριάδων Αγγέλων ασωμάτων, κτίστην ουρανού και γης και θαλάσσης και πάσης κτίσεως άλλης, περιεκτικόν, πολυέραστον, πρυτανευτήν, ζείδωρον, ζαμενήν, ζαφλεγήν, ολβιοδότην, ζηλωτόν, υπερούσιον, και ει τι απλώς τούτων, υπέρτερόν τε και τιμαλφέστερον... προς τα του τοιούτου δεσπότη φίλα και ευάρεστα εργωδώς επειχθώμεν εν βίω λελαμπρυσμένω».

***

Στο έργο του αυτό, «Ερμηνεία της εξαήμερου», εκφράζει ο θεοφόρος ούτος πατήρ τον διακαή του πόθον στην έρευνα και εμβάθυνση των θείων νοημάτων της κοσμογονίας, που πάντοτε τον συγκινούσε και η απλή μόνον ανάγνωσις των αρχικών της ρημάτων. Παρά το βαθύ αίσθημα του ταπεινού του φρονήματος

πολλάκις αναγκάζεται ο οσιώτατός μας πατήρ να αναφέρει τον παροξυσμό του θείου Πνεύματος, όπου τον ανέπειθε να γράφη, και μη βουλόμενον, τα υπ' Αυτού εμπνεόμενα θεία ρήματα. «Αρξάμενος δε, ούτε ο του λόγου ειρμός παρήκε διατομήν, ουδ' αυτός παρήκα τον κάλαμον, άχρις αν συν Θεώ ο πρώτος συντετέλεσται λόγος». Και πάλιν αλλού• «εξ και μόνον λόγους εβουλόμην συντάξαι, μόνην την κοσμογένειαν... τυχών μοι δε και τις θείου Πνεύματος χάρις του και άλλους δέκα αναλέξασθαι λόγους και διατεθείναι την βίβλον εν εξ και δέκα λόγοις». Με ζωηρά και καλλιεπή αφήγηση ερμηνεύει τα της κοσμογονίας, ώστε ο αναγνώστης να βυθίζεται στα βαθειά και πλούσια νοήματα. Μερικά αποσπάσματα εξ αυτών: «Και είπεν ο Θεός γενηθήτω φως• και εγένετο φως. Ω δυνάμεως ανεκφράστου, ω θείας εξουσίας και ακαταλήπτου, άμα γάρ τη του κτίστου κελεύσει το καθολικόν εκείνο και βαθύτατον έρεβος, καρπαλίμως υποχωρεί και συστέλλεται, και τάχει πολλώ το φως αντισάγεται. Και είδεν ο Θεός ότι καλόν'• και τι γάρ ου καλόν, ω Δέσποτα, το παρά Σου του υπερκάλλου κτισθέν και δεξαμένου τον έπαινον;».

Αλλού πάλιν εξ αφορμής της γυμνώσεως των πρωτοπλάστων εκ της θείας χάριτος αναφέρει: «Ημείς δε τούτων ακούοντες αδελφοί, εννοήσωμεν συνεχώς, πως αισχύνης τε και γυμνώσεως αίτιος καθ' εκάστην η αμαρτία, και τοσοούτον κακόν, ως αποβουκολείν και αποσκορακίζειν τους εργάτας αυτής από προσώπου του Θεού, και προσχώμεν εαυτούς ακριβώς, μη αλωθήναι ταις παγίσιν αυτής• αλλά συστείλωμεν εαυτούς από προσώπου αυτής και των γηγενών της σαρκός και εμπαθών θελημάτων μη αλισκώμεθα».

Εις το έργον του «Ερμηνεία των ψαλμών συν ταις ωδαίς», αποκαλύπτεται το μεγαλείο της όντως φιλοσόφου και φιλολόγου του διανοίας. Στην θαυμασίαν αυτήν ερμηνείαν, κατά το πλείστον χριστολογικήν, καθιστά ευληπτοτέρους τους στίχους των ψαλμών, προσθέτων όπου χρειάζεται λέξεις ή φράσεις, και εξ ιδίας εμπειρίας επεξηγεί τα διάφορα νοήματα είτε αναγωγικώς είτε αλληγορικώς, ανάλογα προς τον σκοπόν όπου στρέφει τον λόγον. Πανταχού ως κεφάλαιον έχει τον Κύριόν μας, εις του οποίου τον έρωτα συναρπάζεται και υμνολογεί, με αρμόζουσαν φράσιν και λέξεις και πλοκάς λόγων. Ιδού μερικά αποσπάσματα εξ αυτών:

«Ναι μην αλλά και πας άνθρωπος ο τον νουν αποστήσας λογισμών επιβλαβών, μελετών δε εν νόμω Κυρίου ημέρας και νυκτός· εμφέρειαν έχει ξύλου παμφόρου πεφυτευμένου παρά τας διεξόδους των υδάτων».

«Οι ουρανοί διηγούνται δόξαν Θεού· ου προφορά φωνής χρώμενοι, λόγου όντες άμοιροι, αλλά την λογικήν διερεθίζοντες φύσιν, κάλλει και μεγέθει δοξάζειν τω λόγω μόνω τον ποικίλους ουρανούς κτίσαντα. Αλλά και λογικοί ουρανοί Απόστολοι διηγούνται δόξαν Θεού ενανθρωπήσαντος».

«Ο νόμος Κυρίου άμωμος συνετών ακροατών επιστρέφων ψυχάς, η μαρτυρία Κυρίου πιστή, σοφίζουσα νηπιόφρονας καρδιάς».

« Η εντολή Κυρίου τηλαυγής μετανοούντων φωτίζουσα οφθαλμούς».

« Η μελέτη της καρδιάς μου ενώπιόν Σου διά παντός εντρυφώσα τα μελιχρά Σου προστάγματα».

Πηγή: Γέροντος Ιωσήφ, «Άγιος Νεόφυτος ο Έγκλειστος», Έκδοσις Ιεράς Μεγίστης Μονής Βατοπαιδίου, Άγιον Όρος 1998.

<http://bit.ly/1msyclc>